

Yayın Tanıtımı: Özge Ezel Şahiner; Sıla Can Erdoğan, *Türkçe Fiillerdeki Fosil İsimler*, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, Ankara, 2022, (ISBN: 978-625-7201-75-9), 144 s.

Milletlerin konuştuıkları diller, toplumun karakterini yansıtan en önemli unsurdur. Türklerin hayata bakışı ve yaşam biçimleri, göçebe ve hareketli yaşam tarzları, ordu millet anlayışına sahip olmaları Türk dilinin fiil odaklı gelişmesinde etkili olmuştur. Türkçedeki fiiller basit/kök hâlinde olabileceği gibi isim/fiil köklerinden de türetilmiştir. Bazı sözcükler zamanla isim olarak kullanılma özelliklerini yitirseler de fiilleşmiş biçimlerini yitirmeyip varlığını sürdürmüştür.

Türkçe Fiillerdeki Fosil İsimler adlı eser, Özge Ezel Şahiner ile Sıla Can Erdoğan tarafından yayımlanan, Türkçedeki fosil isimleri inceleyen son çalışmadır. Eser, 2022 yılı şubat ayında Bilge Kültür Sanat Yayınları'ndan çıkmıştır.

İki ana bölümden oluşan kitapta Şahiner'in eserin içeriği ve çalışmanın oluşumundan bahsettiği "Ön Söz ve Kısaltmalar" dan sonra "Fosil Kelimeler" adlı ilk bölüm gelmektedir. Bu bölümün yedi alt başlığından ilkinde fosil kelimenin ne olduğu, yabancı dil bilimcilerin konu hakkındaki görüşleri ve yabancı sözcüklerdeki fosil isimler üzerinde durulmaktadır. İkinci alt başlıkta Türkçedeki fosil ve arkaik kelimeler üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilmiş, aynı zamanda kitabın editörü olan Gülcan Çolak'ın fosil isimler üzerine 2017 ve 2020'deki çalışmalarından örneklerle yer verilmiştir.

Fosilleşmenin nedenleri, aynı adlı alt başlıkta; sözcüğün gösterdiği nesnenin toplum ve birey yaşamında artık kullanılmaması, insanların yeni araç gereçler üreterek bunlara yeni isimler vermesi, yabancı dillerin etkisinde kalınması, sözcüğün çok kısa olması gibi etmenlerle izah edilmiştir. Türkçe **od/ot** sözcüğü yerine Farsça **ateş** sözcüğünün tercih edilmesi, Türkçedeki **us, ög** gibi kısa sözcüklerin ölümü üzerine bunların yerine Arapça **akıl** sözcüğünün kullanılması, izahı yapılan nedenlere örnektir.

TÜRKÜLÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
51. SAYI / VOLUME
2022-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Merve PARLAR

Ankara Hacı Bayram Veli Üni.
Lisansüstü Eğitim Enst.

merve.parlar@hbv.edu.tr

ORCID: 0000-0003-4051-9782

Atıf
Citation

Parlar, Merve. "Yayın Tanıtımı: Türkçe Fiillerdeki Fosil İsimler" *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 51, 2022, ss. 231-233.

türkçe
fiillerdeki
fosil
isimler
Özge Ezel Şahiner
Sıla Can Erdoğan
Gülcan Çolak
BİLGE

YAYIN TANITIMI
BOOK REVIEW

Fosil kelimeler ile arkaik kelimelerin karıştırılmaması için ikisinin de kavram alanlarının açıklandığı bir alt başlık bulunmaktadır. Buna göre *arkaik* “Konuşulan ve yazılan dilde, kullanımdan düşmüş olan (eski söz veya deyim)” (TDK Türkçe Sözlük 153) anlamına gelmektedir. Gülsevin (2005)’e göre ise arkaik unsurdan bahsedilmesi için muhakkak bir karşılaştırma yapılması gerekir, bu karşılaştırma ya eşzamanlı olarak o dönemdeki bir başka diyalekt ile ya da artzamanlı olarak söz konusu diyalektin eski dönemi ile yapılabilir. *Fosil kelime* terimiyle ise “ bir zamanlar kullanılmış olup da günümüzde artık bilinmeyen, çeşitli sebeplerle artık kullanılmayan, bazı kelime gruplarına sıkıştıkları için varlıklarını devam ettirebilen eski sözlükbirimler” kastedilmektedir. (Çolak 13). Yani fosil isimler, tarihî dönemlerde müstakil sözlükbirimler olarak kullanılmıştır. Benzerî özellikler taşıyan fakat tek başlarına anlamları olmaması bakımından fosil isimlerden ayrılan Cranberry biçimbirimleri de örneklerle açıklanmış, fosil kelime terimiyle anlatılmak istenenin ne olduğu aydınlatılmıştır.

Eserin “Türkçe Fiillerdeki Fosil İsimler Araştırması” adlı ikinci bölümünde Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlük’ünde yer alan fiillerin tabanlarındaki fosil isimlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. İncelenen bir fiilin değerlendirmeye alınması için Türkçe Ulusal Derleminde en az dört kez kullanılması şartı aranmıştır. Çalışmanın amacı günümüz standart Türkçesindeki fosil isimlerin tespiti olduğundan, TUD’daki içerik analizi 1990 sonrası metinlerle sınırlandırılmıştır. Diğer Türk lehçelerinde ya da Anadolu ağızlarında müstakil olarak kullanılmaya devam eden fosil isimler çalışma kapsamının dışında tutulmuştur.

Araştırma sonucunda toplam 80 fiilde 72 fosil isim tespit edilmiş, bu fiillerin ve fosil isimlerin anlamları verilmiş, TUD’da kaç kez geçtiği ve buna bağlı olarak fosilleşme oranları da tablolar hâlinde gösterilmiştir. Anlamlandırmalarda çeşitli etimoloji sözlüklerinden de yararlanılmıştır. Günlük hayatta sıkça kullandığımız eylemlerin tabanında bugüne kadar anlamını belki hiç düşünmediğimiz, merak edip anlamlandıramadığımız ilgi çekici örnekler bulunmaktadır.

bocalamak: 1. Gemi rüzgâra karşı gidemeyerek sürüklenmek. 2. *mec.* Bir işte tutulması gereken yolu kestirememek, ne yapacağını bilememek, kararsız olmak. **boca:** 1. Geminin rüzgâr almayan yanı. 2. *ünl.* Geminin baş tarafını rüzgâra çevirme emri (s. 50).

böbürlenmek: Övünerek kabarmak, üstünlük taslamak, kurulmak. **böbür:** *Far. bebr* 1. Memelilerden sıcak ülkelerde yaşayan, derisi benekli, yırtıcı hayvan. 2. *mec.* Böbürlenme, kibir (s. 51).

iğrenmek: 1. Bir şeyi tiksindirici bulmak, istikrah etmek. 2. Aşağılık, bayağı bulmak, hoşlanmamak, nefret etmek. **iğ:** hastalık, dert (s.84).

kıskanmak: Sevgide veya kendisiyle ilişkili şeylerde bir başkasının ortaklığına, üstün durumda görünmesine dayanmamak. **kız:** 1. Nadir bulunan;

az bulunur; kıt. 2. Pahalı; ağır pahalı. 3. Hasis. 4. Kıtlık; darlık; azlık; pahalılık (s. 93).

kışkışlamak: 1. Genellikle kümes hayvanlarını “kış kış” diye kovalamak. 2. *mec.* Uzaklaştırmak. **kışkış:** Balıkları ürkütüp ağlara doğru kaçırmakta kullanılan, ipe bağlı ortası delik taş (s. 96).

palazlanmak: Gelişmek, iri duruma gelmek, büyümek. 2. *mec.* Varlığı artmak, zenginleşmek. **palaz:** Kaz, ördek, güvercin vb. bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu (s. 115).

utanmak: 1. Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak, mahcup olmak. 2. Sıkılmak. 3. Çekinmek. **ut:** utanma duygusu. **uvut:** utanma, hayâ, ut, ar, iffet (s. 129).

İkinci bölüm, “Sonuç ve Değerlendirme, Kaynaklar” kısımları ile sonlandırılmıştır. Araştırma sonucunda 80 fiil tabanında 72 fosil isim tespit edilmiş, bazı fosil isimler birden fazla fiilde yaşadığı için fiil ve fosil isim sayısı arasında fark olmuştur. Bu isimlerin yarısından fazlasının %100 fosilleştiği, kalanının da %80 ila %90 oranında fosilleştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Türkçenin sağlam mantık temellerine dayalı ve kurallardan meydana gelen sistematik bir dil olduğunu, anlamsız birimlerden oluşmadığını vurgulayan bu çalışma; Türk diline, bu dilin araştırmacılarına ve dâhili tüm konuşurlarına hitap etmektedir. Özge Ezel Şahiner’i ve Sıla Can Erdoğan’ı Türkçenin zenginliklerinin bir kez daha görünmesini sağlayan ve fosil isimlerle okurlarını tarihî bir yolculuğa çıkaran bu çalışmalarından ötürü tebrik ediyoruz.

KAYNAKLAR

Çolak, Gülcan. *Türkçede Fosil Kelimeler*. Bilge Kültür Sanat, 2017.

Gülsevin, Gürer. “Arkaik-Periferik Kavramı ve Bu Kavramın Tarihî Batı Rumenli Türkçesi Ağızlarının Tespitindeki Önemi.” *The Journal of Academic Social Science Studies*, no. 32, 2015, ss. 1-12.

TDK. *TÜRKÇE SÖZLÜK* (11. Baskı). TDK Yayınları, 2011.